

УДК 336.71(477)

Особливості розвитку банківської системи України на сучасному етапі

Оксана Іванівна Антонюк,
в. о. проректора з наукової роботи
Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту,
кандидат економічних наук

Анотація. Розглядаються особливості розвитку банківської системи України на сучасному етапі. Визначено роль і місце банківської системи в розвитку економіки. Надається ретроспективна оцінка суб'єктивних та об'єктивних чинників впливу на банківську систему фінансово-економічної кризи 2008–2009 років. Наведено загальний аналіз її поточного стану та окреслено перспективи розвитку.

Ключові слова: банківська система, управління, комерційний банк, Національний банк України, фінансово-економічна криза, регулятивний капітал, банківський сектор.

У будь-якій державі, незалежно від економічної системи та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль, адже являє собою єдину систему, підпорядковану головній меті – забезпечувати ефективний обіг фінансових ресурсів у державі. Від того, наскільки раціонально організована банківська система, наскільки вона відповідає економічній політиці держави, етапу розвитку економіки, залежить ефективність руху фінансових ресурсів і, в свою чергу, розвиток економіки.

Вагомий внесок у розвиток науково-методологічних засад управління банківською діяльністю було здійснено такими зарубіжними дослідниками, як: Ф. Валенсія, Дж. Гарсія, А. Деміргук-Кунт, Е. Детражіа, Дж. Капріо, Т. Леттер, К.-Й. Ліндгрєн, П. Роуз та ін.

Досліджувана проблема висвітлена також у роботах російських учених, зокрема: М. Ю. Воронька, О. Л. Драчової, А. М. Кармінського, І. В. Ларіонової, А. А. Перецького, А. М. Тавасієва, П. Ф. Шемриковича тощо.

Сучасні інструменти управління банківською системою відображено також у наукових працях українських дослідників, зокрема: Т. А. Васильєвої, В. М. Гейця, А. О. Єпіфанова, Ю. О. Заруби, А. Я. Кузнецової, С. В. Леонова, А. М. Мороза, Л. О. Примостики, С. К. Реверчука, І. В. Сала та інших. Багато питань стратегічного і прикладного змісту знайшли відображення в численних працях Г. М. Азаренкової, О. І. Барановського, О. Д. Вовчак, О. М. Колодізева.

Разом з тим, незважаючи на численні наукові здобутки, низка питань залишається недостатньо дослідженою.

Відповідно до досліджень теоретиків економічної науки, економічний розвиток суспільства зумовлений його історичним розвитком. На стан економіки впливають не лише економічні, а й природно-географічні, національно-історичні та інші передумови. Отже, структура банківської системи як частина економічної системи є результатом історичного розвитку. Однак банківська система не перебуває у статичному стані – вона постійно розвивається, як і економічні відносини в суспільстві.

На зразок побудови банківської системи високорозвинутих країн світу Законом України «Про банки і бан-

ківську діяльність» передбачено створення та функціонування дворівневої банківської системи України [5].

Протягом останніх років розпочався активний процес інтеграції банківської системи України у світову фінансову систему на основі її адаптації до міжнародних вимог функціонування та регулювання банківських систем. Тому в нинішніх умовах стратегічним завданням Національного банку України є розбудова стійкої, ефективної, конкурентоспроможної банківської системи, яка б сприяла довгостроковому економічному зростанню країни, її фінансовій безпеці. Вирішення такого завдання може бути забезпечено шляхом поєднання трьох взаємопов'язаних напрямів: забезпечення стійкості банківської системи, її прозорості та високого рівня конкурентоспроможності. Вирішення цих завдань вимагає комплексного підходу на основі розроблення певного стратегічного документа, який би передбачав розробку та реалізацію системи узгоджених заходів правового, економічного та організаційного характеру [1, с. 128].

Сьогодні банківська система України – це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. Саме банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного «переливання» капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва.

Банківська система бере участь у виконанні основних функцій фінансової системи, зокрема, шляхом:

- забезпечення способів переміщення фінансових ресурсів у часі;
- розроблення та забезпечення способів управління ризиками;
- забезпечення механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими суб'єктами господарювання;
- забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем;
- забезпечення насичення ринку ціновою інформацією [6, с. 48].

За офіційними даними НБУ, станом на 01 січня 2013 року банківську ліцензію Національного банку України на здійснення банківської діяльності мали 176 банків України (публічні акціонерні товариства). Очевидно, що така кількість для України є зовнішньою (для порівняння: у Чеській Республіці – 37 комерційних банків) [5].

Вивчення стану та аналіз тенденцій розвитку вітчизняної банківської системи дають підстави стверджувати, що в цілому вона відповідає сучасним вимогам, у тому числі рекомендаціям Базельського комітету з питань банківського нагляду, вимогам СОТ та іншим міжнародним документам. Проте сьогодні існує і низка проблемних аспектів [1, с. 247].

Серед основних проблем системного характеру, з якими стикається національна банківська система, є низький державний кредитний та інвестиційний рейтинг, відсутність довіри до національної грошової одиниці, імідж корупційної та сировинної економіки, нестабільної в політичному плані держави з недосконалим і недостатньо адаптованим законодавством. Усі ці проблеми негативно відбиваються на роботі як Національного банку, так і комерційних банків України.

Світова фінансова криза 2008–2009 рр. загострила проблеми функціонування банківської системи, яким в умовах економічного зростання не приділялося достатньої уваги, що суттєво знизило її спроможність протистояти кризовим явищам. Це знайшло відображення, перш за все, у недостатньому рівні капіталізації, низькій якості управління ризиками, значній залежності вітчизняних банків від зовнішніх запозичень тощо.

Світова фінансова криза особливо вплинула на вітчизняну банківську систему, зокрема: за період 2008–2009 років у 24-х банках було введено тимчасову адміністрацію, 21 банк перебував у стадії ліквідації, сукупна рентабельність активів банків знизилась на 5,98%, частка проблемних кредитів збільшилась на 28,4%, спостерігався вплив 24 млрд грн з депозитних рахунків фізичних осіб, збиток банківських установ зріс

до 32 млрд грн [2, с. 36]. Проведені дослідження банківського сектору України засвідчують, що він зазнав значних як фінансових, так і структурних втрат, які відобразилися на результатах діяльності та специфіці ведення банківського бізнесу. Серед них найбільш вагомими стали: втрата довіри, девальвація національної валюти, зменшення депозитної бази, тимчасове припинення кредитування фізичних і юридичних осіб із подальшим зростанням проблемної заборгованості клієнтів через погіршення платоспроможності останніх. За таких умов фінансове оздоровлення банківської системи України є стратегічною метою Національного банку України [2, с. 36].

Затягну кризу і проблеми на фінансових ринках банки України вдалося подолати лише 2011 року, коли змогли залучити достатній обсяг ресурсів на внутрішньому ринку, що дозволило відновити прийнятні показники ліквідності і капіталізації. Збиток банківського сектору був обумовлений, перш за все, зниженням дохідної бази, погіршенням показників операційної ефективності, а також значними витратами на формування резервів за активними операціями.

На функціонування банківського сектору України у 2011–2012 роках впливали, насамперед, грошово-кредитна і фінансова політика у країні, стан економіки, зміни в банківському законодавстві та різних галузях економіки, рівень довіри з боку різних груп інвесторів і наявність платоспроможного попиту на банківські кредити, а також стан світових ринків. Ураховуючи структуру банківського капіталу України, останнє надавало визначальний вплив на стратегії розвитку більшості банків [5].

Дефіцит державного бюджету, а також ресурсна слабкість банків України призводять до незадоволення потреб реального сектору економіки в інвестиційних ресурсах, що, у свою чергу, стримує економічний розвиток держави. Інша проблема вітчизняного банківського сектору – висока вартість кредитних ресурсів, оскільки для українських банків основним видом активних операцій залишається кредитування (рис. 1).

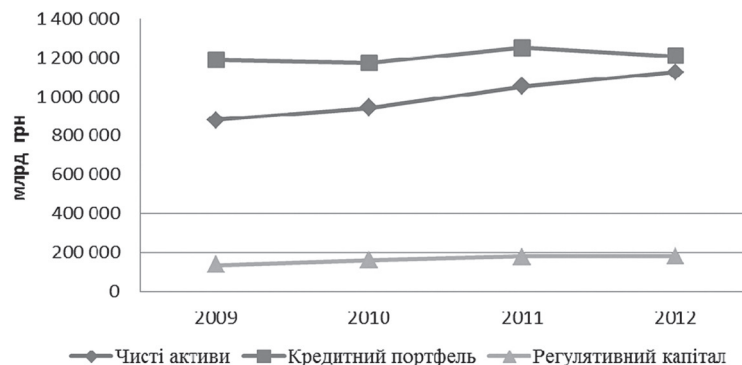

Рис. 1. Динаміка показників діяльності банків в Україні за 2009–2012 рр.

Примітка. Складено за [4; 5]

Проте у 2011–2012 роках банківська система України почала демонструвати позитивні тенденції у своєму розвитку. Це стосується як збільшення банками обсягів активних операцій, так і залучених коштів [5].

Так, обсяг загальних активів банків за 2012 рік зріс на 56 млрд грн, або майже на 5%, – до 1,3 трлн грн. Позитивним є те, що зростання активних операцій банків відбувалося переважно в національній валюті. Комерційні банки поступово збільшують обсяги

кредитування реального сектору економіки. Обсяг майже на 29 млрд грн, або на 5%, – до 610 млрд грн кредитів, наданих в економіку, збільшився за 2012 рік (рис. 2).

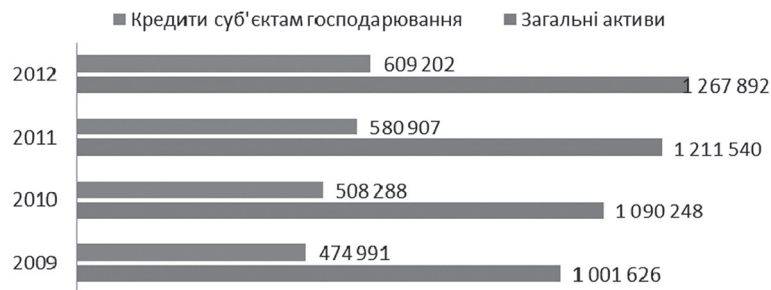

Рис. 2. Динаміка змін кредитування реального сектору економіки комерційними банками у 2009–2012 рр.

Примітка. Складено за [4; 5]

За даними Національного банку України, після трьох років збиткової діяльності вітчизняний банківський сектор вийшов на прибутковий рівень. За 2012 рік прибуток системи банків становив майже

5 млрд грн. Серед банків, які продемонстрували найкращий фінансовий результат у 2012 році, – такі, як ПриватБанк, Укргазбанк, ВТБ Банк, Ощадбанк (рис. 3).

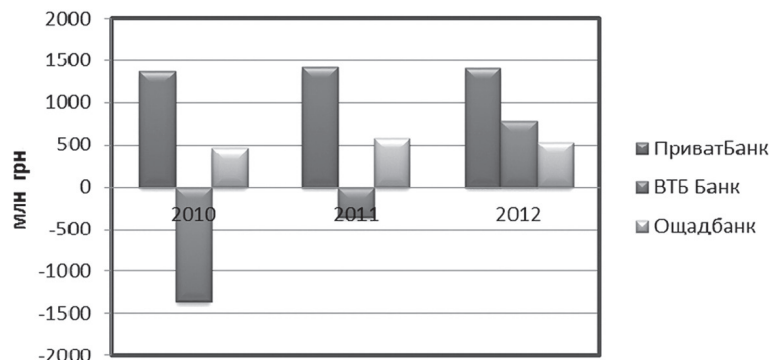

Рис. 3. Фінансові результати деяких вітчизняних банків за 2010–2012 рр.

Примітка. Складено за [4]

При цьому якість ресурсної бази та активів банківської системи все ще залишається досить низькою, а операційне середовище – слабким, що підсилює чутливість банків до основних індивідуальних ризиків. Чутливість банків до системного ризику – помірною, що, перш за все, зумовлено високою ймовірністю підтримки з боку регулятора і високим рівнем регулювання в галузі.

Очевидно, що поступовий розвиток економічних процесів вимагає подальшого вдосконалення функціонування банківської системи України. Отже, розвиток вітчизняної банківської системи має бути спрямований, перш за все:

- на підвищення рівня капіталізації банків та забезпечення їх надійними джерелами ресурсів, збалансованими за обсягами, ціною і термінами;
- розширення спектра та підвищення якості надання банківських послуг;
- забезпечення діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів корпоративного управління;
- розвиток ефективних систем ризик-менеджменту та вдосконалення управління ризиками;
- забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників банків на високому рівні.

Список використаних джерел

1. Базель II: проблеми та перспективи використання в національних банківських системах : монографія / за ред. А. О. Єпіфанова, І. О. Школьник ; [А. О. Єпіфанов, І. О. Школьник, П. Райхлінг та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 261 с.
2. Карчева Г. Т. Оцінка ефективності розвитку банківської системи України та шляхи її підвищення / Г. Т. Карчева, О. О. Затварська // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – Суми : ВВП «Мрія – 1» ЛТД, УАБС, 2004. – Т. 9. – С. 34–39.
3. Огляд банківської системи за 2011 рік – результати діяльності, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / Українське кредитно-рейтингове агентство для Незалежної асоціації банків України. – Режим доступу : http://www.nabu.com.ua/analysis/analysis_reserve/pdf/Ukrainian%20banks%20market%202011%20%28in%20Ukrainian%29.pdf.

4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Смовженко Т. С. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів : монографія / Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, А. Я. Кузнецова, О. О. Другов. – К. : УБС НБУ, 2008. – 231 с.

Summary. In the article the features of development the banking system of Ukraine are examined on the modern stage. A role and place of the banking system are certain in development of economy. The retrospective assessment of subjective and objective factors of influence on the banking system of financial and economic crisis 2008–2009 is given. An overall analysis its current status and the prospects of development are resulted.

Keywords: banking system, management, commercial bank, National bank of Ukraine, financial and economic crisis, regulatory capital, banking sector.